

SAKAĆENJE RUSIJE

Litvinenko, Aleksandar - Jurij Felštinski (2007.) *Sakaćenje Rusije: tajni plan vraćanja KGB-ova terora*. Zagreb: Znanje. Prevela Gordana Demšer.

Knjiga *Skaćenje Rusije: Tajni plan za vraćanje KGB-ova terora* jest prijevod djela pod nazivom *Blowing up Russia: The Secret Plot to Bring Back KGB Terror*, a objavljena je u izdanju nakladničke kuće Znanje iz Zagreba. Knjiga je u svojem izvornom obliku prvi put objavljena 2002. u New Yorku, pod nazivom *Blowing up Russia: Terror from Within*, dok je revidirano i ažurirano izdanje objavljeno 2007. godine.

Knjiga *Skaćenje Rusije* (284 stranice) sastoji se od dvanaest poglavlja: I. FSB potpisuje rat; II. Razuzdane tajne službe; III. Moskovski detektivi preuzimaju FSB; IV. Neovisne specijalne operacije; V. Otmice; VI. Naručena ubojstva; VII. Nikolaj Patrušev; VIII. Fijasko u Rjazanu; IX. Masovni teror; X. FSB protiv naroda; XI. Reforma ili raspuštanje; XII. FSB na vlasti (umjesto zaključka). Osim toga sadrži i sljedeće cjeline: Predgovor hrvatskom izdanju; Predgovor; Uvod; Izjava Aleksandra Litvinenka; Dodaci (A, B, C D); Kratice te dio pod naslovom Podjela uloga koji ustvari donosi kratki biografski prikaz nekolicine važnijih osoba o kojima se govori u knjizi.

Autori knjige su Aleksandar Litvinenko (*Alexander Litvinenko*) i Jurij Felštinski (*Yuri Felshtinsky*). Aleksandar Litvinenko (1962.) je bivši profesionalni časnik bivšeg sovjetskog Komiteta državne sigurnosti (*Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti* - KGB) odnosno jedne od njegovih pravnih sljednica, današnje ruske Federalne službe sigurnosti (*Federalnaja Sluzhba Bezopasnosti* - FSB). Litvinenko je preminuo u 44. godini života 23. studenoga 2006. u londonskoj University College Hospital. Utvrđeno je da je uzrok smrti trovanje smrtonosnom dozom radioaktivnog polonija 210 koje se dogodilo 1. studenoga

iste godine. Potrebno je istaknuti da je Litvinenko, prema vlastitom svjedočenju, nakon odbijanja izvršenja protupravnog naloga koji je dobio od čelnika FSB-a, a koji je uključivao i likvidaciju ruskog milijardera Borisa Berezovskog (posljednjih godina kao politički azilant živi u Londonu), pobjegao iz Rusije. Nakon uhićenja i izdržavanja višemjesečne kazne zbog otkrivanja akcija FSB-a, Litvinenko je u listopadu 2000. preko Gruzije i Turske i uz američko posredovanje otišao u Britaniju gdje je 2001. dobio politički azil, a 2006. i britansko državljanstvo. Jurij Felštinski (1956.) je nakon započetog studija povijesti na Moskovskom pedagoškom institutu, 1978. emigrirao u Sjedinjene Američke Države gdje i danas živi i radi. Studij povijesti nastavio je na Brandeis University, a potom na Rutgers University gdje je i doktorirao. Bio je i *research fellow* na Hoover Institute at Stanford University. Godine 1993. u Institutu za rusku povijest Ruske akademije znanosti također je, kao prvi inozemni državljanin u Rusiji, stekao doktorat znanosti. Objavio je više knjiga od kojih su značajnije: *Towards a History of Our Isolation* (1988.); *The Failure of World Revolution* (1992.); *Trotsky's Notebooks, 1933-1935: Writings on Lenin, Dialectics, and Evolutionism* (1998.; suautor Philip Pomper); *Big Bosses* (1999.).

Knjiga *Sakaćenje Rusije* zasigurno je jedna od kontroverznijih knjiga koje su se pojavile posljednjih godina. Uostalom, riječ je o prvoj knjizi koja je nakon 1970., kada su zakonom zabranjena djela Aleksandra Solženjicina, službeno zabranjena u Rusiji. To iznimno zanimljivo štivo donosi prikaz spoznaja proisteklih iz 20-godišnjeg iskustva Aleksandra Litvinenka o radu ruskog FSB-a. O zanimljivosti knjige dovoljno govore dva komentara. U svojem

konačnom osvrtu na knjigu *Irish Independent* se upitao je li Litvinenko otrovan zbog ove knjige? Vrlo sličnu ocjenu u *The Timesu* je iznio i bivši sovjetski obavještajni časnik Oleg Gordievsky koji je sredinom 1980-ih prebjegao u Britaniju kazavši: "Indicije tko je želio Aleksandra Litvinenka mrtvoga - dalje od *Sakaćenja Rusije* ne treba tražiti."

Knjiga *Sakaćenje Rusije*, dakle, bavi se ruskim obavještajnim agencijama i njihovim aktivnostima od nastanka Ruske Federacije, posebno u posljednjih desetak godina. Iz pera *insidera* knjiga dokazuje da je ruski obavještajni sustav preživio raspad bivše države (SSSR-a) i komunističke ideologije kao kohezivnog elementa bivšeg sovjetskog društva. U novim uvjetima, bez ikakve kontrole, ruske obavještajne agencije predvođene FSB-om zadržavši stare sadržaje, navike i metode rada krenule su u bezobzirni pohod na osvajanje vlasti u Rusiji, na zauzimanje ureda u Kremlju. Demokracija, zakonitost rada te poštivanje ljudskih i građanskih prava za FSB na putu ostvarenja konačnog cilja nisu ništa predstavljali. Knjiga dokazuje da su nasljednici KGB-a uporabom terora i terorističkih akcija, namjernim podizanjem stupnja kriminala u Rusiji te poticanjem međunacionalnih konflikata na području Kavkaza, kao najslabijoj karici multinacionalne ruske države, osvojili vlast u Rusiji. Na čelu te vlasti, kao ruski predsjednik, s impresivno širokim ovlastima nalazi se njihov bivši kolega Vladimir Putin.

Vladimir Putin, prema tvrdnjama autorâ knjige, na vlast je došao posredstvom FSB-ovih tajnih/prikrivenih djelovanja (*covert actions*) ili kako se to u ruskoj terminologiji naziva "aktivnih mjera" (*active measures*). Pod tim pojmom podrazumijevaju se nastojanja vlade da utječe na događaje i procese u drugoj državi ili na nekom prostoru bez otkrivanja vlastite umiješanosti. Na političke procese i događaje u vlastitoj državi FSB je pokušao (i uspio) utjecati izvođenjem terorističkih akata.

Potpisivanjem tzv. Khasavyjurtskog sporazuma u kolovozu 1996., od strane tajnika Vijeća sigurnosti Ruske Federacije Aleksandra Lebeda i predsjednika Čečenije Alsana Mashadova, bio je završen prvi Čečenski rat. Čečenija je tim činom faktički stekla neovisnost. Takva situacija mnogima u ruskoj vladajućoj eliti, posebno obavještajnim krugovima, nije odgovarala. Rusko vodstvo još od prvih naznaka čečenskog proglašenja neovisnosti početkom 1990-ih jasno je iskazalo namjeru da ne može dopustiti neovisnost Čečeniji. Odobriti Čečeniji status suverene države moglo je predstavljati istinsku prijetnju raspadu Rusije. Neuspjeh u rušenju mirovnih pregovora s Čečenima nagnao je FSB na traženje novih, efikasnijih modaliteta za promjenu čečenske situacije, a time i situacije u Rusiji. U kolovozu i rujnu 1999. u nekoliko gradova širom Ruske Federacije dogodio se niz terorističkih akcija u kojima je živote izgubilo više od 300 ljudi. Bio je to najveći teroristički čin ikad počinjen u Rusiji. U trgovačkom centru u Moskvi 31. kolovoza od eksplozije bombe ubijen je jedan čovjek, dok ih je 40 ranjeno; 4. rujna eksplodirao je stambeni blok u gradu Buinakso u Dagestanu, pokrajini koja graniči s Čečenijom: 64 osobe su ubijene; 8. rujna minirana je zgrada u jugoistočnom dijelu Moskve: ubijene su 94 osobe, dok je više od 100 ranjeno; 13. rujna u terorističkom aktu srušena je osmerokatnica u južnom dijelu Moskve: 118 ljudi je ubijeno, a više od 200 ranjeno; 16. rujna u gradu Volgodonsku ubijeno je 17 osoba; 22. rujna slučajno je spriječen teroristički akt u gradu Rjazanu. Da se dogodio, to bi bio najrazorniji od svih dotadašnjih terorističkih akata. Za izvršenje svih akata FSB i ruske vlasti su okrivile Čečene. No, ruske vlasti nikada nisu pružile nikakve dokaze za takve optužbe. Upravo to dokazuje knjiga *Sakaćenje Rusije*. Optužbe protiv Čečena bile su uvod u Drugi čečenski rat koji je započeo 23. rujna 1999. godine. Rusku državu na putu konačnog obračuna

s čečenskim "teroristima" i "separatistima" predvodio je odlučni premijer Vladimir Putin. Zbog uspjeha u Drugom čečenskom ratu, uz istovremeni gubitak simpatija Čečena kod Rusa zbog rata u Dagestanu i projekciju straha kod ruskih građana zbog čečenskog "terorizma" što je sve bilo izrežirano od strane FSB, popularnost Vladimira Putina sve je više rasla. Tako mobiliziran ruski glasački stroj "demokratskim putem", na izborima održanim 26. ožujka 2000., ustoličio je Vladimira Putina kao predsjednika Ruske Federacije.

Aleksandar Litvinenko u knjizi *Sakaćenje Rusije* progovorio je o karakteru ruske države i akcijama njezinih obavještajnih agencija. Obavještajni otpadnik, kako to obično biva, izgubio je bitku s moćnim sustavom. Na identičan način kao i Litvinenko kažnjeno je još nekoliko ljudi koji su iznošenjem činjenica o radu FSB-a stali na put njegovom pohodu na osvajanje vlasti. No, iako je Litvinenko izgubio bitku ostaje pitanje hoće li ruski narod i cijeli istinski demokratski svijet dobiti rat, rat koji podrazumijeva stvaranje obavještajnih agencija koje će djelovati u skladu sa zakonom i profesionalnim zakonitostima usmjerene na sprječavanje ugrožavanja istinskih kategorija nacionalne sigurnosti i nacionalnih interesa? Ostaje pitanje hoće li obavještajne agencije biti štit nacionalne sigurnosti, a ne, kako to svjedoči ova knjiga, instrument ugrožavanja nacionalne sigurnosti vlastite države? Za ruske obavještajne agencije zakon i profesionalna etika, demokratski standardi i poštivanje ljudskih prava predstavljaju kategorije bez ikakva značenja. Njihova funkcionalna vodilja su zasebni politički interesi pojedinih ruskih političkih struktura. No, politika i politički procesi na koje je FSB u Rusiji bitno utjecao nisu i ne smiju biti područje interesa obavještajnog sustava demokratske i pravne države. Obavještajne institucije moraju djelovati u sferi nacionalne sigurnosti, a ne utjecati ne političke procese i događaje. Ako je knjiga *Sakaćenje*

Rusije utemeljena na istinitim činjenicama, a barem zasada nema dokaza da nije, Čečeni, ali i više stotina drugih građana Ruske Federacije, izbor Vladimira Putina za predsjednika platili su svojim životima. Živote im je oduzeo FSB provedbom tajnih/prikrivenih djelovanja. Tzv. tajna djelovanja su najkontroverzniji oblik djelovanja službi sigurnosti i obavještajnih agencija. Riječ je o akcijama koje su protuzakonite, koje se nalaze s drugu stranu morala, s drugu stranu ljudskih i građanskih prava. Posebno su kontroverzna tajna djelovanja u političkom području i paravojna tajna djelovanja koja uključuju i drastične oblike djelovanja kao što su izvršenje terorističkih akata, atentata i otmičarstva. Upravo ta djelovanja, kako tvrde autori knjige, provodio je ruski FSB. No, suvremena politička povijest i suvremeni politički procesi dokazuju da uporaba tako drastičnih oblika djelovanja nije monopol bivših komunističkih ili tranzicijskih država. Protuzakonite tajne akcije koriste i službe sigurnosti i obavještajne agencije najrazvijenijih demokratskih država. Čini se stoga da je prijedlog autora koji iznose na kraju knjige, a koji predstavlja prijedlog Uredbe o raspuštanju FSB-a (koji je nemoguće reformirati) potpuno utemeljen te da ima mnogo širu primjenu i izvan granica Rusije. Uostalom autori se na kraju pitaju koji je smisao pisanja njihove knjige ukoliko se takva Uredba u budućnosti ne primjeni?

Mirko Bilandžić